

MUNCITORII DIN ÎNTREPRINDERILE SOCIETĂȚII „TITAN-NĂDRAG-CĂLAN“ ÎN LUPTĂ PENTRU DREPTURI POLITICE, PENTRU AMELIORAREA SITUAȚIEI LOR SOCIAL-ECONOMICE (1919—1940)

(II)

Conjunctura economică s-a înrăutățit în anul 1930, cind manifestările de criză s-au agravat, iar metalurgia a început să se resimtă tot mai mult de pe urma lipsei de comenzi. Concedierile și reducerea timpului de lucru însoțeau cu regularitate acest fenomen. La începutul anului 1930 uzina Nădrag a introdus lucrul în patru schimburi de câte 6 ore, în loc de trei schimburi de câte 8 ore. O parte din instalații au fost oprite, rămânând în funcțiune un singur galvanizator și două laminoare¹²⁷. Măsurile de scădere a timpului de muncă în secțiile neocupate de la Nădrag alternau cu cele de prelungire ilegală a lucrului pînă la 10 ore pe zi, în cele care aveau totuși comenzi suficiente. Cu toate acestea, concedierile au continuat, iar puțin mai tîrziu uzina și-a închis porțile timp de 10 zile, concediind toți muncitorii¹²⁸. Acest gest, care ar fi lăsat fără piine sute de salariați, a provocat o indignare atît de unanimă și o reacție atît de energetică a muncitorimii, încît prefectul de Severin, îngrijorat de starea lor de spirit, a cerut de urgență directorului general Max Ausschnitt să revoce ordinul, astfel că uzinele și-au reluat în curînd activitatea¹²⁹.

Concedieri au avut loc și în celelalte întreprinderi ale societății. În martie 1930 și-au pierdut locul de muncă 86 de muncitori de la Călan¹³⁰. Între 1929—1930, numărul lucrătorilor calificați din cadrul Uzinei Călan a scăzut de la 270 la 213, al celor necalificați de la 247 la 168, iar cel al ucenicilor de la 67 la 41¹³¹. Uzinele Ferdinand au fost mai puțin afectate de șomaj.

Măsurile luate pentru combaterea lipsei de lucru sau măcar pentru atenuarea urmărilor ei dezastruoase erau cu totul insuficiente și lipsite de eficiență, după cum recunoștea Inspectoratul Muncii din Timișoara, „deoarece întreprinderile se găseau într-o stare destul de precară și nici chiar comunele sau județele nu au putut aloca sume pentru lucrări publice“¹³². Activitatea oficiilor de plasare rămînea de asemenea fără rezultate. Singurele foruri care reușeau să ajute în continuare muncitorimea erau tot organizațiile ei de clasă, sindicatele, în special cele unitare, care, „deși supuse dizolvării, continuă aproape nestingherite să facă plăsări“. În această situație, sindicatul de la Nădrag a adresat în decembrie 1929 un memoriu guvernului, cerînd ajutorarea șomerilor¹³³.

¹²⁷ *Inspeția Muncii*, 1930—1931, vol. II, p. 169.

¹²⁸ Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 274.

¹²⁹ *Idem*, p. 282.

¹³⁰ *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene*, p. 133.

¹³¹ Arh. St. Arad, Fond Insp. Ind. Arad, dos. Nr. 67/1924, anii 1929, 1930.

¹³² *Inspeția Muncii*, 1930—1931, vol. II, p. 205.

¹³³ C. Brătescu, *Contribuții la cunoașterea acțiunilor greviste și revendicative de la uzinele metalurgice unite T.N.C. din primii ani ai crizei economice (1929—1931)*; în *Mehedinți, Istorie și cultură*, 1980, vol. II, p. 212.

Scăderea salariilor era un alt fenomen însoțitor al crizei economice, agravat și de faptul că lucrătorii de la Nădrag, Ferdinand și Galați nu aveau contracte colective, care să-i ferească de abuzurile direcțiunii. Ca urmare, în cursul anului 1930, câștigurile lor au descrescut în mod simțitor¹³⁴:

Categoriile de muncitori	Câștigul pe schimb (lei)	
	ian. 1930	dec. 1930
<i>Laminori categ. I</i>		
Titan	520	380
Nădrag	490	500
Ferdinand	400	300
<i>Laminori categ. II</i>		
Titan	370	340
Nădrag	320	300
<i>Băișuitorii</i>		
Titan	250	220—250
Nădrag	210	200
<i>Șnapperi, șlepperi</i>		
Titan	200	180
Nădrag	180	200
Ferdinand	240	180
<i>Muncitori auxiliari</i>		
Nădrag	130	130
Ferdinand	200	150

Direcțiunea uzinei Călan, deși ar fi trebuit să țină seamă de prevederile contractului colectiv, a trecut în mod unilateral la reducerea salariilor. Până în iulie 1930 ele au scăzut cu 10—40%. În acest fel salariul mediu al muncitorilor calificați de la Călan a scăzut de la 202 lei pe zi în 1929, la 181 lei în 1930. Câștigurile lucrătorilor necalificați s-au urcat însă într-o oarecare măsură¹³⁵. Prevederile referitoare la concediile plătite și alte drepturi erau încălcate tot timpul¹³⁶. În consecință, conducerea sindicatului a adresat un memoriu direcțiunii, cerind remedierea nedreptăților suferite și respectarea dispozițiilor contractului colectiv. În acest fel s-a declanșat un nou conflict de muncă, pe care sindicatele l-au sesizat Inspectoratului Muncii.

Scopul direcțiunii uzinei Călan era acela de a desființa sistemul contractului colectiv. Dîrzenia și hotărîrea de luptă a muncitorilor organizați, în primul rînd a comunistilor, era principala piedică în calea realizării intenției direcțiunii. Comunistii din Călan activau în strînsă colaborare cu cei din Simeria, de la care primeau îndrumări și material propagandistic. Sub conducerea comunistilor, metalurgiiști din Călan i-au constrîns pe patroni să prelungească contractul colectiv, după expirarea lui la 30 aprilie 1930¹³⁷, pînă la sfîrșitul anului. Dar, la 2 decembrie 1930, conducerea societății T.N.C. a fost nevoită să prelungească contractul pe încă 3 luni¹³⁸.

Procesul de reducere a salariilor a continuat și în anul 1931. Laminoriștii de categ. I de la Nădrag și-au văzut reduse câștigurile pe schimb la 360 de lei în martie 1931, iar cei de categoria a II-a la 220 lei. La Ferdinand veniturile laminoriștilor au scăzut la 290 de lei pînă în aprilie 1931¹³⁹. Veniturile pe schimb ale băișuitorilor din Nădrag au scăzut la 120 de lei în martie 1931, iar cele ale șnap-

¹³⁴ Arh. St. Caransebeș, Fond T.N.C., dos. Nr. 19/1930, f. 1—10. În decembrie 1929 laminoriștii de la Ferdinand au declarat grevă, protestînd împotriva reducerii salariilor. Cf. C. Brătescu, *op. cit.*, p. 209.

¹³⁵ Arh. St. Arad, Fond Insp. Ind. Arad, dos. Nr. 67/1924, anii 1929, 1930.

¹³⁶ *Metalurgistul*, XI, Nr. 8, 1 august 1930.

¹³⁷ Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 281.

¹³⁸ Al. Horvâth, *Monografia Uzinei Călan*, vol. II, p. 270—272.

¹³⁹ Arh. St. Caransebeș, Fond T.N.C., dos. Nr. 19/1930, f. 1—10.

perilor și șlepperilor la 100 de lei, adică la jumătate, în decurs de trei luni de zile. Salariile medii ale muncitorilor auxiliari de la Nădrag au scăzut la 100 de lei pe zi pînă în februarie, iar ale aceluia de la Ferdinand la 140 de lei pînă în aprilie 1931. La 1 decembrie 1931 salariile muncitorilor de la Călan au fost reduse cu 10%. În acest fel, câștigul mediu zilnic al lucrătorilor calificați a scăzut la 152 de lei, iar al celor necalificați la 99 de lei¹⁴⁰. Din punct de vedere global, salariile medii ale angajaților de la T.N.C. au scăzut în 1931 cu 22% în comparație cu anul anterior, astfel că nivelul lor a ajuns de-abia la 61,1%, față de cele obținute în anul de vîrf 1927¹⁴¹.

Deși întreprinderile pe care le administra aduceau profituri uriașe, conducerea societății T.N.C. neglija efectuarea investițiilor minime, prevăzute de lege, necesare pentru a asigura condiții de muncă igienice și securitatea muncitorilor în întreprinderi. În august 1931 șeful regiunii a XIII-a industriale din Timișoara constata că „la Nădrag toate atelierele sînt murdare și neglijate. În general, curățenia, ventilația, măsurile sanitare pentru prevenirea accidentelor și incendiilor, pentru apărarea vieții muncitorilor lasă foarte mult de dorit...“¹⁴². Toț atunci, inspecția efectuată la uzinele Ferdinand constata că „măsurile luate pentru prevenirea accidentelor nu sînt suficiente“. În majoritatea secțiilor uzinei „lipsește hidranții, butoaiile cu apă, sau aparatele contra incendiilor prevăzute în legile în vigoare, din aceste ateliere în cea mai mare parte cu construcții din lemn... Ventilația nu este suficientă, periclitînd astfel sănătatea muncitorilor. În general, ventilația lipsește în toate atelierele unde se lucrează la mare căldură... În casa de mașini, la generator, lipsește bariera apărătoare... Lipsește garderoba și o sală de spălat“¹⁴³. În urma celor constatate în timpul inspecțiilor repetate, raportul amintit conchidea că „firma, în general și în mod consecvent, de ani de zile ignorează dispozițiunile legilor în vigoare“.

Șomajul a continuat să se extindă și în anul 1931. La Călan numărul lucrătorilor calificați a scăzut la 193, al celor necalificați la 160 și al ucenicilor la 27¹⁴⁴. La Nădrag efectivul salariaților înregistra fluctuații permanente, concedierile alternau cu reangajările, ceea ce crea multă nesiguranță și instabilitate pentru muncitori. Numărul lor a scăzut de la 443 la sfîrșitul anului 1930, pînă la 334 în primul trimestru al anului 1931, urcînd apoi din nou la 472 în trimestrul următor. La sfîrșitul anului 1931 noile dificultăți, cauzate de lipsa de comenzi, au provocat o nouă scădere a efectivului la circa 400 de lucrători.

Scăderea numărului de lucrători și concedierile au slăbit și forța organizațiilor muncitorești, deoarece predilecția patronilor pentru concedierea lucrătorilor sindicaliști, în special a conducătorilor sindicali, era binecunoscută. La Nădrag, de exemplu, adunarea generală sindicală a trebuit să fie convocată înainte de termen, pentru a se face alegeri în comitetul sindical care s-a descompletat, „din cauză că mulți au trebuit să plece din cauza șomajului“¹⁴⁵. De altfel, la 31 decembrie 1931, grupa sindicală din Nădrag, care odinioară avea sute de membri, mai cuprindea doar 53 de persoane.

Lupta împotriva șomajului constituia deci o sarcină primordială a clasei muncitoare. De aceea, comuniștii, sindicatele unitare au hotărît să dea amploare

¹⁴⁰ Arh. St. Arad, Fond Insp. Ind. Arad, dos. Nr. 67/1924, anul 1931.

¹⁴¹ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 200.

¹⁴² Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 275.

¹⁴³ Arh. St. București, Fond U.D.R., dos. Nr. 212/1931, f. 1.

¹⁴⁴ Arh. St. Arad, Fond Insp. Ind. Arad, dos. Nr. 67/1924, anul 1931.

¹⁴⁵ Arh. Min. Sănătății, București, Fond M.M.O.S., dos. Nr. 181/1924, f. 46.

acțiunilor organizate cu prilejul datei de 25 februarie — ziua internațională de luptă a proletariatului împotriva șomajului. Manifestul C.G.S.U. din februarie 1931 îndemna pe șomerii ca, împreună cu muncitorii din fabrică, să organizeze întruniri și demonstrații împotriva concedierilor și a scăderii salariilor. Manifestul a stîrnit un puternic ecou și în întreprinderile societății T.N.C., dar, din cauza măsurilor represive, convocarea unor manifestații numeroase nu a fost posibilă¹⁴⁶.

Cu toate acestea, comuniștii și-au intensificat activitatea în rîndul muncitorilor de la T.N.C., îndeosebi la Călan. Comuniștii răspîndeau manifeste cu conținut mobilizator în rîndul populației și al muncitorimii din Călan. Un asemenea manifest al organizației comuniste din Călan¹⁴⁷ scria: „Noi știm că nu de mult 120 de muncitori au fost concediați, care apoi au fost acceptați din nou ca zilieri. Din aceasta se vede clar că muncitorii nu au fost concediați din cauza lipsei de lucru, din moment ce au fost acceptați din nou ca zilieri, unde cu 6—8 lei pe oră efectuează aceleași lucrări. În afară [de faptul] că trebuie să lucreze pentru un salariu de mizerie, acolo unde au lucrat 4 muncitori, toată munca trebuie să-o facă un singur om, deci să producă de patru ori mai mult...”

În aprilie 1931 mișcarea comunistă din Călan a suferit o pierdere sensibilă prin faptul că Mureșan Nicolae, care făcea legătura între comuniștii din Simeria și cei din Călan, a fost arestat în timp ce răspîndea manifeste¹⁴⁸. Influența comuniștilor în rîndul maselor a fost confirmată de succesul repurtat de Blocul Muncitoresc-Tărănesc în cursul alegerilor parlamentare din anul 1931, cînd a obținut numeroase voturi atît în centrele industriale din județul Hunedoara, cit și în cele din județul Caraș. Creșterea conștiinței de clasă a muncitorilor din uzinele societății T.N.C. s-a manifestat și prin intensificarea împotrivirii față de ofensiva patronilor. Cea mai energică acțiune au întreprins-o în anul 1931 metalurgiștii de la Titan—Galați care au declarat grevă, susținîndu-și revendicările într-un spirit de puternică solidaritate de clasă¹⁴⁹. Lupta muncitorilor pentru respectarea drepturilor lor a îmbrăcat forme tot mai cuprinzătoare și la Nădrag. În august, muncitorii au protestat împotriva folosirii lor la munci neretriuite, iar în noiembrie împotriva micșorării salariilor, a nerespectării drepturilor la concediu, și a intenției patronilor de a-i impune la plata unor cotizații în contul vizitelor medicale¹⁵⁰. La sfîrșitul anului 1931 a izbucnit un conflict de muncă și la Ferdiinand, din cauze asemănătoare.

În anul 1932 societatea T.N.C., dispunînd de resurse financiare impresionante, a reușit să depășească punctul culminant al crizei, mărind numărul salariaților din întreprinderile ei, ceea ce a dus la scăderea șomajului. Între 1931—1932 numărul total al lucrătorilor aflați în serviciul societății a crescut de la 2.085 la 2.549 de persoane. Ponderea cea mai mare o aveau cei care deserveau laminarele. Numărul acestora a crescut de la 1651 la 1848¹⁵¹. Îmbunătățirea situației societății nu a dus la ameliorarea cîștigurilor muncitorimii; dimpotrivă, salariile medii ale laminoriștilor au atins acum nivelul cel mai scăzut, reprezentînd doar 50% din cvantumul anului 1927. Muncitorii de la Călan au beneficiat în mai mare măsură de pe urma înviorării conjuncturale. Numărul lor a sporit în 1932 la 229 lucrători califi-

¹⁴⁶ Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 197.

¹⁴⁷ Al. Horváth, *Monografia Uzinei Călan*, vol. II, p. 288—289.

¹⁴⁸ Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 200.

¹⁴⁹ *Idem*, p. 283.

¹⁵⁰ Al. Horváth, *Monografia Uzinei Nădrag*, vol. II, p. 186; *Metallurgistul*, XIII, Nr. 1, 1 ianuarie 1932.

¹⁵¹ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 200.

cați, 192 lucrători necalificați și 28 ucenici¹⁵². Veniturile lor au crescut de asemenea, ajungând la 160 lei pe zi în cazul muncitorilor calificați și la 110 lei în cazul celor necalificați.

Patronii societății T.N.C. continuau să nesocotească drepturile salariaților, legislația muncitorească. Timpul de muncă era prelungit în mod frecvent până la 10 ore, concediile de odihnă nu erau acordate la timp, zilele de boală nu erau plătite de direcțiune. Trecînd în revistă plîngerile muncitorilor, organizația sindicală de la Nădrag releva că „respectarea de către patroni a dispozițiilor legilor muncitorești este și azi o chestie deschisă. Legile muncitorești nu se respectă, iar drepturile legale ale muncitorilor sînt pur și simplu desconsiderate”¹⁵³.

Deși anul 1933 a marcat sfîrșitul crizei, situația muncitorimii din Nădrag a continuat să rămînă nefavorabilă, deoarece aceste uzine s-au aflat în mai mică măsură în atenția conducătorilor societății T.N.C., majoritatea investițiilor fiind îndreptate spre celelalte întreprinderi. Ca urmare, lucrătorii de la Nădrag, avînd mult de suferit de pe urma dezinteresului și neglijenței patronilor, au căutat să-și amelioreze situația. În iunie 1933 ei au reușit să respingă cu succes tentativa patronilor de a prelungi ziua de muncă la 12 ore, deși aceștia amenințau cu concedierea tuturor muncitorilor¹⁵⁴. În noiembrie a izbucnit un nou conflict de muncă, deoarece direcțiunea intenționa să reducă salariile. În luna următoare, agitația și mișcarea de protest a muncitorimii de la Nădrag a luat proporții, o dată cu noile concedieri anunțate de direcțiune, care afectau în special pe conducătorii organizației sindicale¹⁵⁵.

Cu toate adversitățile pe care trebuiau să le înfrunte, situația lucrătorilor de la Nădrag era mai puțin deznădăjduită, decît cea a minerilor de la Teliuc, care de ani de zile șomau, deoarece societatea a închis exploatarea de minereu de fier, menținînd în cîmpul muncii doar circa 30 de salariați¹⁵⁶.

În schimb, uzinele din Călan au continuat să înregistreze un reviriment sensibil în cursul anului 1933, numărul zilelor lucrate ajungînd la 293, în comparație cu 254 în anul precedent. Efectivul salariaților a sporit în mod corespunzător, ajungînd la 274 lucrători calificați și 334 lucrători necalificați¹⁵⁷. Cîștigurile lor au avut însă o altă evoluție, deoarece ele s-au diminuat în cursul anului, după cum reiese din tabelul următor¹⁵⁸:

Salariile medii orare ale muncitorilor de la Călan în anul 1933 (în lei și bani)

Ocupația	Ianuarie	Decembrie
turnător în fier	17,68	17,21
lăcătuș	16,87	15,81
țimplar	13,61	14,82
mecanic	22,58	22,58
lucrător la cubilou	13,12	12,21
curățitor de fier	8,25	6,90
modelator	11,48	10,70
ziuaș	7,89	7,24

¹⁵² Arh. St. Arad, Fond Insp. Ind. Arad, dos. Nr. 67/1924, anul 1932.

¹⁵³ *Metalurgistul*, XIV, Nr. 2, 2 februarie 1933.

¹⁵⁴ Gh. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 285.

¹⁵⁵ *Idem*, p. 286.

¹⁵⁶ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 1/1933, f. 29, 33.

¹⁵⁷ *Idem*, f. 39.

¹⁵⁸ *Idem*, dos. Nr. 6/1935, f. 16.

În anul 1933 numărul total al lucrătorilor societății T.N.C. a ajuns la 3256, din care 2196 erau angajați la laminoare¹⁵⁹. Ei reprezentau deci un detașament puternic al clasei muncitoare din România, care s-a aflat permanent în atenția comuniștilor. Partidul Comunist Român a căutat să-i mobilizeze pe muncitorii metalurgiști, prin manifeste, la acțiuni de solidaritate cu victimele represiunilor de la Grivița din februarie 1933. Manifestele au stîrnit un ecou atît de puternic la Ferdinand, precum și în celelalte centre muncitorești din județele Caraș și Severin, încît muncitorimea se pregătea să organizeze demonstrații de protest¹⁶⁰.

Indemnurile comuniștilor privitoare la realizarea unității de luptă a proletariatului au avut un ecou deosebit în rîndul tineretului social-democrat din Nădrag. Convinși de necesitatea unirii eforturilor întregului proletariat în lupta împotriva fascismului, a terorii, a revizionismului teritorial și a exploatării capitaliste, reprezentanții tinerilor socialiști din Nădrag s-au pronunțat în cursul discuțiilor purtate la congresul Uniunii Tineretului Socialist din septembrie 1933 pentru încheierea frontului unic muncitoresc¹⁶¹.

Mutații pozitive au avut loc și în mentalitatea conducătorilor organizației sindicale social-democrate din Nădrag. Sub influența comuniștilor, conducerea grupei sindicale a fost preluată de elemente muncitorești, de adepții unității de acțiune a clasei muncitoare¹⁶². Animați de sentimente antifasciste, oamenii muncii din Nădrag și-au manifestat atașamentul față de democrație, atît în viața politică a României, cît și pe plan internațional. Alături de muncitorii și intelectualii progresiști din alte centre industriale, cei din Nădrag și-au manifestat solidaritatea cu mișcările antifasciste ale proletariatului austriac și spaniol din anul 1934, contribuind la ajutorarea materială a victimelor terorii din Austria¹⁶³. În același an, legiunea de jandarmi Severin raporta prefecturii: „organele în subordine au descoperit că în centrele industriale Nădrag, Ferdinand, s-au strîns sume de bani și alimente pentru deținuții politici din închisori”¹⁶⁴.

Creșterea influenței Partidului Comunist în rîndul muncitorimii metalurgice a reprezentat un fenomen general după luptele din ianuarie—februarie 1933. Ideea frontului unic muncitoresc, a luptei unite pentru democrație, pentru apărarea drepturilor și intereselor economice ale proletariatului, a independenței, a suveranității și integrității teritoriale a țării a adus adeziunea sinceră și entuziastă a oamenilor muncii. Drept urmare, numărul comuniștilor creștea în întreprinderile metalurgice, noi organizații de partid luau naștere în cele mai importante uzine, a căror activitate era îndrumată de organele centrale ale P.C.R. Desfășurînd o activitate intensă, comuniștii au obținut succese importante pe calea extinderii și consolidării influenței lor și în rîndul salariaților de la T.N.C.¹⁶⁵

Comuniștii din uzinele T.N.C. au ridicat la un nivel superior ideea de coordonare a luptelor muncitorești ce se desfășurau în diferitele întreprinderi ale

¹⁵⁹ P. V. Dimian, *op. cit.*, p. 200.

¹⁶⁰ *Uzinele Oțelul Roșu...*, p. 82.

¹⁶¹ Gh. Unc, A. Simion, *Activitatea U.T.C. pentru realizarea frontului unic al tineretului muncitoresc în perioada imediat următoare luptelor din ianuarie—februarie 1933*, în *AIIP*, VIII, 1962, Nr. 2, p. 68—69.

¹⁶² Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, București, 1971, p. 58—59.

¹⁶³ *Idem*, p. 279.

¹⁶⁴ *Uzinele Oțelul Roșu...*, p. 83.

¹⁶⁵ Gh. I. Ioniță, C. Botoran, *Lupta muncitorilor metalurgiști împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist (1934 — februarie 1938)*, în *AIIP*, XI, 1965, Nr. 3, p. 55—56.

șocietății, imprimându-le un caracter organizat și revendicativ, care mergea pînă la desfășurarea unor acțiuni de amploare. În acest scop, la 5 februarie 1934, la Ferdinand a avut loc o consfătuire conspirativă în cadrul căreia delegații Partidului Comunist, sosiți din capitală, au prezentat în mod detaliat participanților veniți de la Călan, Nădrag și alte centre industriale metalurgice felul în care trebuie organizată lupta muncitorimii¹⁶⁶.

Patronii au fost obligați să ia în considerare revendicările muncitorilor. Sub presiunea frământărilor neconținute ale muncitorimii de la Nădrag, direcțiunea uzinei a introdus în mai și iunie 1934 un nou sistem de salarizare, al muncii în acord, pentru a da impresia majorării salariilor. Ca urmare, cîștigurile echipelor de lucrători de la fabrica de sobe au crescut pînă în iulie cu 20%. În schimb, noul sistem de salarizare a provocat scăderea veniturilor obținute de laminatori și o disproporție foarte mare între veniturile acordanților și ale lucrătorilor în regie¹⁶⁷. De-abia după ce muncitorii au sesizat în repetate rînduri direcțiunea generală a societății asupra lipsei de armonie între cîștigurile diferitelor categorii de salariați, au fost introduse noi reglementări pentru eliminarea acestor disparități flagrante.

În anul 1934 în avanscena conflictelor sociale s-au aflat muncitorii de la Călan. Pe de o parte, ei erau avantajați de faptul că întreprinderea lucra din plin, numărul angajaților era în creștere, prin urmare, șomaj nu exista. Din această cauză sumele colectate în anii 1933—1934 de către Comitetul local de ajutorare a șomerilor au fost folosite pentru ușurarea situației pensionarilor, pentru amenajarea spitalului de la Ferdinand și utilarea infirmeriei de la Călan¹⁶⁸. Pe de altă parte, cu toate că situația uzinei era înfloritoare, drepturile muncitorimii erau sistematic încălcate de către direcțiune. În cursul unei inspecții făcute în luna ianuarie 1934, muncitorii au reclamat organelor Inspectoratului Muncii de la Arad că „la uzinele din Călan nu se respectă durata muncii, lucrîndu-se la unele secțiuni 9—10 ore zilnic”¹⁶⁹.

Deși, la somația Inspectoratului, direcțiunea uzinei a declarat că respectă „întocmai legile de ocrotire și durata muncii în vigoare”, o nouă inspecție efectuată la 3 mai a constatat că la secția de radiatoare 60 de muncitori lucrau cîte 10—11 ore zilnic, la cea de forjerie 8 muncitori în același fel, iar la casa de mașini cei doi mecanici lucrau cîte 12 ore¹⁷⁰. De asemenea, ei au avut prilejul să constate că muncitorilor nu li se plăteau primele 7 zile de boală. La toate acestea se adăugau, conform relatărilor presei sindicale, salariile mici și nerespectarea concediilor de odihnă plătite. Referindu-se la practicile samavolnice ale patronilor de la Călan și din celelalte fabrici ale societății T.N.C., gazeta „Metalurgistul” informa opinia publică progresistă că „în întreprinderile d-lui Ausschnitt muncitorii au dreptul de organizare, n-au însă dreptul de a cere condiții de muncă mai bune, respectarea legilor muncitorești deoarece în asemenea cazuri începe răzburarea, persecutarea și concedierea conducătorilor care stau în fruntea muncitorimii”¹⁷¹.

Deși secretariatul regional al Uniunii Muncitorilor în Fier și Metal a atras în repetate rînduri atenția Ministerului Muncii și Inspectoratului asupra „situației barbare create de direcțiunea întreprinderii”, deși anchetele întreprinse confirmau cu exactitate plîngerile muncitorimii, societatea T.N.C. continua să eludeze legis-

¹⁶⁶ Ibidem.

¹⁶⁷ Al. Horváth, *Monografia Uzinei Nădrag*, vol. II, p. 156—158.

¹⁶⁸ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 3/1933, f. 103.

¹⁶⁹ Idem, dos. Nr. 5/1933, f. 134.

¹⁷⁰ Idem, dos. Nr. 19/1934, f. 17.

¹⁷¹ *Metalurgistul*, XV, Nr. 6, 1 iunie 1934.

lația muncitorească și drepturile salariaților. Până la urmă, la 13 septembrie 1934, Judecătoria mixtă din Hunedoara l-a condamnat pe Filip Colianu, directorul uzinelor Călan, la 5.000 lei amendă pentru încălcarea zilei de muncă de 8 ore¹⁷². Dar, curînd după aceasta, o nouă inspecție a dezvăluit că uzina avea printre angajații săi copii minori, sub vîrsta de 14 ani.

Convinși de atotputernicia lor, conducătorii societății T.N.C. și-au manifestat disprețul față de legi, față de organele de stat, împiedecînd de atunci înainte activitatea nestingherită a inspectorilor muncii, pe care îi sileau să aștepte cîte 3—4 ore la poarta fabricii. De asemenea, s-au răzbunat pe organizația sindicală care a sesizat organele competente despre stările grave din uzină, interzicînd angajarea oricărui muncitor organizat¹⁷³. Instaurînd un regim de persecuție, direcțiunea uzinei Călan a continuat să reducă salariile și în cursul anului 1934. Între ianuarie—august 1934 salariile medii orare ale turnătorilor în fier au scăzut de la 18,30 la 17,26 lei, ale lăcătușilor de la 16,11 la 13,42 lei, ale tîmplarilor de la 14,46 la 10,80 lei, ale lucrătorilor de la cubilou de la 12,29 la 10,77 lei, ale ziuășilor de la 7,18 la 6,60 lei. Doar salariile curățitorilor de fier, ale modelatorilor și ale furnaliștilor au crescut întrucîtva¹⁷⁴.

Situația muncitorilor de la Călan nu s-a îmbunătățit nici spre sfîrșitul anului. Gazeta „Metalurgistul” considera că „despotismul direcțiunii este fără limită. În zadar sînt dispoziții precise în legile muncitorești pentru că direcțiunea le nesocotește ca și cînd ele n-ar exista”¹⁷⁵. Această situație s-a menținut și după ce un nou proces, intentat conducerii fabricii la 25 ianuarie 1935, a condamnat-o iarăși la o amendă de 2.000 lei.

În cursul anului 1935 au început o energică acțiune revendicativă minierii de la Teliuc, care au cerut reînnoirea contractului colectiv, după ce minele și-au reluat activitatea pe scară mai largă. Memoriul înaintat în acest scop, la 8 decembrie 1935, argumenta astfel: „avînd în vedere condițiile grele de existență prin urcarea continuă, ba chiar exagerată a tuturor prețurilor pieței, pentru a putea face față acestor nevoi inferioare pentru existența noastră și a familiilor noastre, cerem ca să se încheie între noi și Direcția Minei susmenționată un contract colectiv conform legii sindicatelor profesionale”¹⁷⁶.

Memoriul propunea ca principiu de bază al unui contract colectiv respectarea zilei de muncă de 8 ore, plata majorată a timpului de muncă prelungit și a lucrului în timpul nopții, acordarea de locuințe și lumină electrică gratuită pentru mineri, concedii plătite, recunoașterea sistemului bărbaților de încredere. În ziua de 26 ianuarie 1936 delegatul Inspectoratului Muncii din Arad s-a deplasat la Teliuc pentru a conduce tratativele de împăciuire între muncitori și patroni. Dar discuțiile, purtate în zilele următoare, s-au încheiat fără rezultat, deoarece delegații societății au refuzat cu înverșunare încheierea contractului colectiv, cerînd să se mențină sistemul contractelor individuale¹⁷⁷. Numai după multe insistențe, patronii au acceptat, pînă la urmă, întocmirea unei convenții colective.

¹⁷² Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 19/1937, f. 98.

¹⁷³ *Metalurgistul*, Nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1934.

¹⁷⁴ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 6/1935, f. 17.

¹⁷⁵ *Metalurgistul*, XVI, Nr. 1, 1 ianuarie 1935.

¹⁷⁶ Arh. Min. Sănătății, București, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 150/1935, f. 161—171.

¹⁷⁷ Gh. Radulovici, E. Ieli, *Aspecte privind conflictele de muncă și acțiunile greviste ale muncitorilor metalurgiști de la uzinele Ferdinand—Călan—Nădrag*, în *Tibiscus*, 1975, IV, p. 316.

În schimb, demersurile întreprinse de reprezentanții salariaților de la Călan, care în decembrie 1936 au cerut fixarea unor tratative pentru a încheia contract colectiv, s-au soldat cu eșec¹⁷⁸. Printre cauzele eșecului s-au enumerat atât atitudinea negativă a patronilor, cit și slăbiciunea organizației sindicale, care nu mai avea forța mobilizatoare din anii trecuți. Din această cauză, condițiile de muncă și de viață ale lucrătorilor de la Călan continuau să se deterioreze.

Dimpotrivă, la Nădrag, unde puterea numerică a sindicatului metalurgist era în creștere, majoritatea intervențiilor întreprinse la direcțiunea uzinelor de către muncitorii organizați au fost soluționate favorabil¹⁷⁹. Deși au reușit să obțină mărirea salariilor, nici ei nu au izbutit să impună reintroducerea contractului colectiv.

Una din urmările neplăcute ale lichidării convențiilor colective în întreprinderile societății T.N.C. a fost creșterea enormă a discrepanței dintre salariile muncitorilor și cele ale personalului tehnic — administrativ. Salariul mediu anual al celor 4.578 de muncitori ai societății era, în anul 1936 de 25.334 lei. Dintre aceștia, 1.636 de muncitori erau necalificați, ei având un câștig mediu de numai 18.381 lei anual. În schimb, salariul mediu anual al membrilor corpului tehnico-administrativ era de 128.000 lei, de 5,3 ori mai mare decât al muncitorilor în general și de 6,9 ori mai mare decât al lucrătorilor necalificați¹⁸⁰.

Salariile necorespunzătoare, nerespectarea legilor muncii de către patroni, persecutarea continuă a organizației sindicale, refuzul de a încheia contracte colective au provocat între muncitorii societății T.N.C. o stare de spirit propice pentru desfășurarea unor ample acțiuni de luptă pe plan social. Inițiatorii acestor acțiuni au fost comuniștii, care și-au intensificat în mod deosebit activitatea în centrele metalurgice din sud-vestul țării. Autoritățile din această zonă industrială erau tot mai îngrijorate de creșterea popularității și influenței Partidului Comunist. Din această cauză procurorul general al Curții de apel din Timișoara a ordonat „să se ia măsuri urgente împotriva comuniștilor care acționează în centrele industriale Reșița, Nădrag, Ferdinand și care uneltesc împotriva ordinii de stat“¹⁸¹.

Acțiunile desfășurate de comuniști erau organizate în colaborare cu membrii partidului social-democrat care, luptând pentru îmbunătățirea soartei oamenilor muncii, se bucurau de asemenea de încredere printre lucrători. Realizarea unității sindicale în cadrul Confederației Generale a Muncii a dus la o conlucrare tot mai strânsă a social-democraților, a comuniștilor, a muncitorilor fără apartenență politică în cadrul organizațiilor profesionale. În acest fel puterea de atracție, forța mobilizatoare și eficiența sindicatelor a crescut foarte mult în cursul anului 1937, îndeosebi la Nădrag și Ferdinand. În decurs de un an numărul sindicaliștilor afiliați Uniunii Muncitorilor în Fier, Metal și Chimică din România a crescut la Nădrag de la 127 la 227, iar la Ferdinand de la 27 la 704¹⁸². La Călan organizația sindicală metalurgistă continua să fie slabă, căci, datorită persecuțiilor, mulți muncitori au preferat să adere la sindicatele naționale. Minerii de la Teliuc erau afiliați în parte Uniunii Muncitorilor din Industria Minieră, din cadrul C.G.M., în parte sindicatelor naționale.

¹⁷⁸ *Situația clasei muncitoare din România 1914—1944*. Sub redacția N. N. Constantinescu, București, 1966, p. 301—302.

¹⁷⁹ Arh. Min. Sănătății, Fond M.M.O.S., dos. Nr. 181/1924, f. 77, 81.

¹⁸⁰ Gh. Surpat, *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghezo-moșierească*. București, 1962, p. 284—285, anexa 3.

¹⁸¹ Dan Popescu, *Aspecte din lupta muncitorimii metalurgiste de la Ferdinand (Oțelul Roșu) între cele două războaie mondiale*, în *File de istorie*, p. 117.

¹⁸² *Metalurgistul*, XIX, Nr. 6, iunie 1938.

Seria mișcărilor revendicative a fost deschisă în anul 1937 de către minierii de la Teliuc, care, în luna ianuarie, au înaintat Ministerului Muncii și Inspectoratului Muncii din Arad cîte un memoriu cuprinzînd dezideratele lor în vederea reînnoirii contractului colectiv¹⁸³. La capitolul salarizare ei au cerut mărirea cîștigurilor pe schimb ale lucrătorilor din mină cu 57—70%, iar ale aceloră de la suprafață cu 44—94%, argumentînd prin creșterea prețurilor, greutatea de aprovizionare și profiturile uriașe obținute de patroni în anii precedenți.

Tratativele purtate în cursul lunii martie au dus la înțelegere între părți în majoritatea chestiunilor, exceptînd pe cele referitoare la salarizare, deoarece delegații societății nu voiau să accepte mărirea echitabilă a retribuției minerilor. Negăsind înțelegere din partea patronilor, la începutul lunii aprilie 1937 minierii de la Teliuc au declarat grevă¹⁸⁴. Drept urmare, la 19 aprilie au fost reluate tratativele între muncitori și patroni în cadrul Comisiei de Arbitraj de pe lîngă Curtea de Apel din Cluj, care a hotărît să trimită în data de 21 mai o comisie la fața locului la Teliuc, pentru studierea situației reale a muncitorimii. Pe baza concluziilor acestei comisii, la 29 mai Comisia de Arbitraj a hotărît să mărească salariile lucrătorilor din mină cu cîte 10 lei pe schimb, iar ale celor de la suprafață cu cîte 13—20%¹⁸⁵.

Strădaniile depuse de muncitorii celorlalte întreprinderi ale societății T.N.C. de a reglementa relațiile cu patronii în cadrul unor convenții colective de muncă au continuat să rămînă zadarnice. În iunie 1937 muncitorii de la Călan semnalau Subinspectoratului muncii de la Deva că, deși conflictul de muncă deschis de ei în scopul dobîndirii unui contract colectiv dura de șase luni de zile, patronii continuau să refuze reluarea tratativelor directe cu reprezentanții muncitorilor¹⁸⁶. Pe lîngă aceasta, direcțiunea uzinei Călan continua să nu țină seama de legislația muncii. La 28 iulie 1937 Inspectoratul Muncii din Arad era sesizat că „la furnal întreaga echipă a fost silită a rămîne să lucreze peste cele 8 ore de muncă prevăzute de lege. La turnătorie, din cauza dezorganizării lucrului și din cauză că nu li se dă turnătorilor fier pentru turnat la timp, sînt siliți a lucra și peste cele 8 ore. *Din cauza mizeriei și a cîștigului puțin, mare parte din muncitori au plecat din uzină, iar cei rămași sînt siliți a lucra peste puterile lor...*”¹⁸⁷. La 7 august 1937 conducătorii uzinelor din Călan au fost dați în judecată pentru că, la 1 august, 33 de muncitori de la furnale au fost obligați să lucreze de la 6 dimineața pînă la ora 22 seara fără întrerupere¹⁸⁸. De data aceasta ei au fost însă achitați.

Muncitorii de la Ferdinand aveau de suferit în special de pe urma proastei organizări și a insuficienței serviciilor sanitare, din care cauză mulți salariați bolnavi nu beneficiau de asistență medicală, iar ajutoarele de boală se plăteau cu mare întîrziere. Pentru redresarea situației, ei au adresat un memoriu către Casa Asigurărilor Sociale din Lugoj, cerînd trimiterea unei comisii de anchetă pentru cercetarea stării sanitare din localitate. Comisia de anchetă constituită din reprezentanții Casei Cercuale din Lugoj și ai autorităților județene s-a deplasat la

¹⁸³ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 9/1937, f. 9.

¹⁸⁴ Arh. Min. Sănătății, Fond M.M.O.S., Direcția Muncii, dos. Nr. 1014/1937, f. 1.

¹⁸⁵ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 9/1937, f. 112.

¹⁸⁶ Idem, dos. Nr. 6/1937, f. 66.

¹⁸⁷ Idem, f. 140.

¹⁸⁸ Arh. Min. Sănătății, Fond M.M.O.S., dos. Nr. 751/1937, f. 140.

Ferdinand, unde a constatat într-adevăr lipsa de medicamente, insuficiența personalului sanitar și răspîndirea tuberculozei între muncitori, cauzată de condițiile nocive de muncă¹⁸⁹.

Lucrătorii de la Ferdinand mai erau nemulțumiți din cauza lipsei unui contract colectiv care să-i apere de abuzurile patronilor. Ei cereau ca orele suplimentare și munca în zilele de sărbătoare legală și de duminică să fie recompensate printr-o remunerație majorată. Din această cauză, la 5 septembrie 1937, fiind duminică, 6 muncitori zidari și 7 ajutoare de zidari de la Secția de construcții a uzinei Ferdinand, chemați să efectueze diverse reparații, au refuzat să muncească, pretinzînd un spor de salar de 50%. Drept urmare, în ziua de luni, muncitorii în cauză nu au mai fost primiți la lucru. Tovarășii lor de muncă din secție, în număr de 26, s-au solidarizat însă cu colegii lor, declarînd grevă¹⁹⁰. Greva parțială a încetat numai după ce lucrătorilor respectivi li s-a promis că vor fi reprimiți la lucru.

Această grevă a fost preludiul acțiunilor energice inițiate de muncitorii de la Ferdinand către sfîrșitul anului 1937. De altfel, înseși autoritățile au constatat că greva avea tendința de a se generaliza. Muncitorii năzuiau ca, printr-o acțiune energetică, să impună patronilor revenirea la sistemul contractului colectiv și acceptarea principalelor revendicări ale lor¹⁹¹. Inițiatorii acestei acțiuni au fost comuniștii, care și-au intensificat activitatea în cadrul organizației sindicale, colaborînd cu social-democrații și cu membrii organizațiilor de lineret, pe baza frontului unic. La 18 noiembrie 1937 muncitorii au hotărît să înmîneze direcțiunii uzinelor un nou memoriu prin care cereau îmbunătățirea condițiilor de muncă, sporirea salariilor proporțional cu creșterea prețurilor, încetarea concedierilor și reprimirea celor concediați, precum și încheierea unui contract colectiv¹⁹². În sprijinul revendicărilor cuprinse în memoriu, organizația sindicală a organizat adunări pe secții, cu participarea a sute de salariați, care au ales cu această ocazie și pe bărbații de încredere.

Muncitorii erau hotărîți să-și organizeze lupta cu temeinicie și într-o unitate deplină. În acest scop, la 7 decembrie 1937, a fost ales un comitet de acțiune de 18 membri în care au fost cuprinși comuniști, social-democrați, membri ai U.T.C., precum și lucrători fără apartenență politică. Acționînd pe baza frontului unic muncitoresc, puterea mobilizatoare a comitetului de acțiune era deci asigurată. După aceasta, o delegație a muncitorimii s-a prezentat la Inspectoratul Muncii din Timișoara pentru a înmîna memoriul și a comunica hotărîrea salariaților de a începe tratative în vederea încheierii unui contract colectiv. Văzînd hotărîrea și energia cu care acționau lucrătorii organizați, direcțiunea uzinelor nu a îndrăznit — ca altă dată — să refuze fățiș încheierea contractului, ci a recurs la tactica tergiversării și amînării tratativelor.

Acțiunile și grevele organizate de metalurgiștii societății T.N.C. în cursul anului 1937 au fost deci remarcabile¹⁹³. Ele au devenit și mai ample, și mai bine organizate, în cursul anului următor. În prima parte a anului 1938 muncitorimea de la Nădrag și Ferdinand s-a resimțit puternic de pe urma șomajului par-

¹⁸⁹ *Uzinele Oțelul Roșu...*, p. 84.

¹⁹⁰ Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1057/1937, f. 67.

¹⁹¹ *Pagini de istorie revoluționară carag-severineană 1920—1944*. Volum de documente întocmit de C. Brătescu, I. Popa, M. Poterașu, V. Zaberca, Reșița, 1981, p. 247—251.

¹⁹² *Uzinele Oțelul Roșu...*, p. 85.

¹⁹³ Gh. I. Ioniță, C. Botoran, *op. cit.*, p. 59, 62.

țial care s-a manifestat în industria metalurgică¹⁹⁴. În luna iunie acest fenomen s-a făcut simțit și la turnătoria din Călan, unde, din cauza lipsei de lucru, muncitorii lucrau prin rotație¹⁹⁵. Cu toate acestea, răspunzând unei adrese a U.G.I.R. referitoare la problema legiferării ajutorului de șomaj, societatea T.N.C. a considerat că „șomajul în Țara Românească nu trebuie să fie reglementat pe cale legislativă, deoarece la noi nu prezintă o importanță socială ca în țările din apus și nici nu avem un număr atât de mare de șomeri, pentru a se recurge la o asemenea măsură”¹⁹⁶.

Între timp, patronii continuau să se eschiveze de la discutarea memoriului prezentat de muncitorii de la Ferdinand în vederea încheierii contractului colectiv. Deoarece ideea contractului colectiv le era apropiată tuturor muncitorilor societății T.N.C., Comitetul de acțiune de la Ferdinand a trimis emisari la Nădrag și Călan pentru a iniția o acțiune comună în vederea elaborării unui contract colectiv unic, care să cuprindă în prevederile sale totalitatea salariațiilor din cele trei uzine. Ideea a fost acceptată cu entuziasm, trecându-se la elaborarea proiectului de contract colectiv unic al muncitorilor societății T.N.C.

Paralel cu aceasta s-a desfășurat o reușită acțiune de întărire a organizațiilor sindicale, ceea ce a sporit în mare măsură puterea și spiritul de luptă al muncitorimii. În acest fel, muncitorii organizați de la cele trei întreprinderi ale T.N.C. au început o acțiune comună, pe baza tacticii frontului unic muncitoresc, ceea ce a mărit șansele lor de izbândă. Ideea, urmărită de atîția ani de zile, de a cuprinde toți muncitorii organizați ai societății T.N.C. într-o acțiune unică, coordonată și solidară se realiza de fapt pentru prima oară pe un plan superior. Proiectul contractului colectiv comun, care a fost adoptat concomitent cu un nou memoriu de către comitetul de acțiune de la Ferdinand în cursul lunii iunie, cerea mărirea salariilor cu procente variind între 8—30%¹⁹⁷.

La 29 iunie delegații salariațiilor organizați de la Ferdinand, Nădrag și Călan au participat la Conferința muncitorilor metalurgiști din județele Hunedoara și Severin. Ei au descris situația nefavorabilă a muncitorilor de la aceste întreprinderi, plîngîndu-se îndeosebi de lipsa de libertate pe planul organizării și activității sindicale. Drept urmare a fost adoptată o „Rezoluție cu privire la libertatea sindicală”, care condamna faptul că prin „procedee arbitrare se răpește muncitorimii dreptul și posibilitatea de a se apăra în contra exploatării nemărginite a patronului, menținîndu-se condițiuni de muncă barbare și un nivel de viață înăpoi”¹⁹⁸.

În cadrul conferinței proiectul contractului colectiv unic al muncitorilor de la societatea T.N.C. a constituit un subiect distinct de discuții. În urma dezbatărilor, delegații uzinelor Nădrag, Ferdinand și Călan au hotărît să înainteze de urgență forurilor competente proiectul de contract. La începutul lunii iulie el a fost înminat la București Direcțiunii Generale a Societății T.N.C. de către o delegație formată din reprezentanții celor trei uzine. Primele tratative au avut loc în luna iulie, dar ele s-au încheiat fără rezultat, iar ulterior reprezentanții patronilor au amînat reluarea discuțiilor de pe o lună pe alta. Descurajați din cauza neconținutelor tergiversări, reprezentanții muncitorilor de la Călan s-au retras în cele din urmă de la tratative. La 15 septembrie, în preajma dizolvării sindicatelor

¹⁹⁴ *Situația clasei muncitoare din România, 1914—1944*, p. 318.

¹⁹⁵ Arh. St. Arad, Fond Insp. Muncii Arad, dos. Nr. 17/1938, f. 23.

¹⁹⁶ Arh. St. București, Fond U.G.I.R., dos. Nr. 6/1933, f. 28.

¹⁹⁷ *Pagini de istorie revoluționară caraș-severineană...*, p. 258—264.

¹⁹⁸ *Metalurgistul*, Nr. 7, iulie 1938.

de către regimul dictaturii regale, cînd patronii au avut impresia că nu mai au a se teme de puterea organizată a muncitorimii, reprezentanții lor au declarat deschis că nu acceptă încheierea contractului colectiv, refuzînd în același timp mărirea salariilor¹⁹⁹.

Procedura de desființare a sindicatelor, de constituire a breslelor a întîrziat din nou desfășurarea tratativelor. La 20 noiembrie 1938 a luat ființă Breasla muncitorilor metalurgiști de la Ferdinand și Nădrag²⁰⁰. Deși noul termen al tratativelor fusese fixat pentru data de 22 noiembrie, ele au fost din nou amîinate din cauza patronilor. În acest fel, conflictul de muncă care opunea pe muncitorii societății T.N.C. patronilor se prelungea nefiresc de mult, după cum aprecia însuși raportul Inspectoratului Muncii din Timișoara pe anul 1938. Discuțiile au fost reluate abia în luna ianuarie 1939. La 15 ianuarie 1939 muncitorii uzinei din Ferdinand au adresat un memoriu Camerei de muncă din Timișoara, în care erau descrise condițiile foarte dificile de muncă și lipsa instalațiilor igienice în întreprinderile societății T.N.C. Nemulțumirile lor au fost și mai amănunțit expuse cu prilejul vizitei ministrului muncii la Uzinele Ferdinand în data de 3 februarie 1939, cînd ei au declarat fățiș că vor intra în grevă dacă revendicările lor privind mărirea salariilor și încheierea unui contract colectiv nu vor fi satisfăcute²⁰¹.

Hotărîrea de luptă a muncitorimii creștea. La aceasta contribuia în mod deosebit activitatea intensă a comuniștilor, care au insuflat muncitorilor convingerea că numai prin acțiuni energice — la nevoie prin încetarea lucrului —, patronii vor putea fi siliți să țină seamă de interesele oamenilor muncii. La 12 februarie conducătorii fostei organizații sindicale au convocat la Ferdinand o adunare generală, la care au luat parte 1.000 de muncitori în vederea susținerii revendicărilor lor. Starea de spirit era tot mai înfierbîntată. Mișcarea muncitorilor de la Ferdinand și Nădrag tindea să se transforme într-o puternică mișcare de masă, care îngrijora tot mai mult autoritățile. Legiunea de jandarmi a găsit oportun ca în această situație să ia „măsuri de întărire a postului din Ferdinand pentru prevenirea și reprimarea dezordinilor ce s-ar pune la cale din partea muncitorilor pînă la aplanarea conflictului între direcția uzinei și muncitori”²⁰².

Într-o asemenea atmosferă s-a desfășurat faza finală a tratativelor între reprezentanții muncitorilor și cei ai patronilor. Conducerea societății T.N.C. și-a dat seama că nu mai poate amîna satisfacerea unor revendicări ale muncitorimii decît cu riscul izbucnirii unor puternice turburări în întreprinderi. De aceea, ei au acceptat mărirea salariilor, refuzînd însă în continuare ideea contractului colectiv. O parte din delegații muncitorilor, supuși unor presiuni insistente din partea autorităților, precum și a conducerii centrale a breslelor, care căutau să prevină declararea grevei, au acceptat această soluție de compromis. La 1 martie 1939 a intervenit un acord prin care salariile lucrătorilor erau mărite cu procente de cîte 2—15% în funcție de mărimea cîștigurilor pe schimb²⁰³.

Acest rezultat nu i-a satisfăcut pe muncitorii cu o ținută revoluționară, îndeosebi pe comuniști, care cereau în continuare încheierea unui contract colectiv. Aceștia au trecut la pregătirea grevei, al cărui plan de organizare a fost pus la

¹⁹⁹ Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1912/1938—1939, f. 17.

²⁰⁰ Dan Popescu, *op. cit.*, în *Tibiscus*, 1972, II, p. 181.

²⁰¹ Gh. Dumitrașcu, C. Botoran, *Greva muncitorilor metalurgiști de la Uzinele Ferdinand și Nădrag (martie 1939)*, în *ActaMN*, 1967, IV, p. 328.

²⁰² Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1912/1938—1939, f. 2

²⁰³ *Ibidem*.

punct de către muncitori în noaptea de 1 spre 2 martie²⁰⁴. A fost ales un comitet de grevă pe baza principiului frontului unic, din care făceau parte comuniști și social-democrați. De asemenea, au fost stabilite legături cu delegații din secții, cu satele învecinate, cu celelalte uzine ale societății.

La 2 martie muncitorii uzinelor Ferdinand au intrat în grevă, declarându-se nemulțumiți de rezultatele obținute în cursul tratativelor. Muncitorii adunați la uzină au trimis o delegație la direcțiune pentru a înmîna memoriul comitetului de grevă, care cuprindea revendicările muncitorilor: respectarea zilei de muncă de 8 ore, semnarea imediată a contractului colectiv, recunoașterea bărbaților de încredere, mărirea salariilor cu 20% și revizuirea lor periodică în raport cu urcarea prețurilor, respectarea dreptului legal la concedii²⁰⁵. La grevă au participat 1574 de muncitori din totalul de 1837 ai uzinei Ferdinand, restul ocupîndu-se cu îndeplinirea unor lucrări absolut necesare pentru a nu provoca daune instalațiilor întreprinderii. Greviștii au constituit pichete pentru a controla accesul în uzină²⁰⁶.

Conducerea Uzinei a ripostat imediat, declarînd greva ilegală, refuzînd să mai trateze cu delegații muncitorilor. Concomitent a dispus ca „toți lucrătorii greviști să părăsească uzina”, considerîndu-i responsabili de eventualele stricăciuni produse.²⁰⁷

Autoritățile represive au căutat să-i izoleze pe greviști de restul lumii, „totuși curierul special al muncitorilor din Ferdinand a putut să ajungă la Nădrag și să le comunice situația de la Ferdinand”²⁰⁸. În consecință, la 3 martie 1939, la Uzina Nădrag, 385 de muncitori din totalul de 402 au declarat și ei grevă, restul de 17 rămînînd să supravegheze instalațiile. Greviștii și-au exprimat solidaritatea cu tovarășii lor de luptă de la Ferdinand.

Regimul dictaturii regale era ferm hotărît să nu tolereze extinderea conflictelor sociale, îndeosebi a luptelor proletare. Noile detașamente de jandarmerie și poliție trimise în grabă la Ferdinand recurg la măsuri drastice pentru a sili muncitorimea să reia lucrul. Conducătorii greviștilor sînt arestați, iar uzinele sînt puse sub pază. La 3 martie este convocată o adunare a muncitorilor, cu care prilej Eftimie Gherman, din însărcinarea conducerii breslelor, i-a îndemnat pe greviști să reia munca. Paralel cu aceasta, direcțiunea a anunțat că va satisface și unele revendicări ale muncitorilor. Ca urmare, în noaptea de 3 spre 4 martie 1939 greva a luat sfîrșit.

Încetarea grevei a fost urmată de noi măsuri represive. „Instigatorii” au fost concediați, iar Ion Robnik și Alexandru Jilac, cei mai hotărîți conducători ai greviștilor, au fost trimiși spre judecare la Tribunalul Militar din Timișoara. Deși a fost reprimată, greva, bine organizată de către comuniști și social-democrați, a demonstrat eficiența acțiunilor duse în front unic de către muncitorime²⁰⁹. Ea a demonstrat, totodată, spiritul de rezistență și de solidaritate al muncitorimii față de ciuntirea neconținută a drepturilor clasei muncitoare de către regimul dictaturii regale.

Un alt prilej pentru exprimarea sentimentelor democratice, antifasciste ale muncitorimii l-a constituit sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939. Mîinsterul de Interne

²⁰⁴ Gh. Dumitrașcu, C. Botoran, *op. cit.*, p. 329.

²⁰⁵ *Uzinele Oțelul Roșu...*, p. 91.

²⁰⁶ Gh. Radulovici, E. Ieli, *op. cit.*, p. 319.

²⁰⁷ *Pașni de istorie revoluționară caraș-severineană...*, p. 279.

²⁰⁸ Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1912/1938—1939, f. 55.

²⁰⁹ Ilie Ceausescu, *Din istoria contractului colectiv în România*, București, 1970, p. 115.

a interzis orice manifestații în provincie, dar, cu toate acestea, cu ocazia zilei internaționale de solidaritate și luptă a proletariatului, la Nădrag s-au desfășurat întruniri muncitorești sub lozincile Partidului Comunist²¹⁰. Oamenii muncii și-au exprimat cu acest prilej convingerile antifasciste, hotărîrea de a lupta pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței naționale.

Salariații societății T.N.C. au continuat să desfășoare acțiuni revendicative și în a doua parte a anului 1939. Minerii de la Teliuc au cerut mărirea salariilor cu prilejul expirării termenului de valabilitate a contractului colectiv. Dar, la 16 august 1939, Curtea de Apel din Cluj, pronunțînd hotărîrea de arbitraj în acest conflict colectiv, a respins cererea muncitorilor²¹¹.

Către sfîrșitul anului 1939 și începutul celui următor, situația social-economică a angajaților societății T.N.C. s-a înrăutățit datorită efectelor imediate ale izbucnirii celui de-al doilea război mondial²¹². În primul rînd, începerea ostilităților s-a repercutat în industria metalurgică românească printr-o acută lipsă de materii prime, ceea ce a provocat reducerea substanțială a ritmului de producție și în uzinele societății T.N.C., deși comenzile erau suficiente pentru a asigura un înalt grad de ocupație al întreprinderilor. Din această cauză numărul schimburilor lunare efectuate de lucrători a scăzut de la 22—23 în iulie 1939 la 16 în ianuarie 1940 la Ferdinand și de la 23 la 12,6 la Nădrag, ceea ce a dus la o reducere proporțională a remunerației lor. Conducerea uzinelor Ferdinand recunoștea că „posibilitatea de cîștig care există astăzi, duce la o situație imposibilă de menținut pentru populația industrială din Ferdinand și Nădrag”. Situația muncitorimii era deosebit de gravă la Nădrag, unde veniturile unor categorii de muncitori au scăzut la jumătate, iar la începutul anului 1940 au fost concediați „temporar”, pe o durată de 8—10 zile, un număr de 100 de lucrători²¹³.

Dar, pe cînd, din cauza șomajului parțial, veniturile muncitorimii erau în scădere, prețurile creșteau în schimb neconținut. În localitatea Ferdinand, între anii 1936—1939, făina s-a scumpit cu 58%, zahărul cu 25%, untura cu 29%, iar slănina cu 26%²¹⁴. Procesul de inflație a cunoscut un ritm asemănător și la Nădrag. Adresa uzinelor Ferdinand către Inspectoratul Muncii din Timișoara menționa că „situația actuală a celor circa 1600 de lucrători ocupați la uzina Ferdinand și a celor circa 450 lucrători întrebuințați la uzina Nădrag este extraordinar de dificilă”²¹⁵.

Pentru a-și redresa situația deteriorată în asemenea măsură, în decembrie 1939 lucrătorii de la Ferdinand și Nădrag au declarat conflict de muncă, cerînd mărirea salariilor și încheierea unui contract colectiv²¹⁶. Tratatările pornite pentru aplanarea conflictului s-au prelungit pînă la 22 martie 1940, cînd, după numeroase insistențe, patronii au fost nevoiți să admită majorarea retribuției și elaborarea unui contract colectiv valabil începînd cu data de 1 martie.

Reintroducerea sistemului contractelor colective la uzinele de la Ferdinand

²¹⁰ O. Matichescu, E. Georgescu, *1 Mai în România, 1890—1970*, București, 1970, p. 294.

²¹¹ Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1288/1939, nenumărat.

²¹² E. Mihály, Gh. Dumitrașcu, *Situația muncitorilor de la uzinele „Titan” — Galați (1934—1940)*, în *Pregătirea și utilizarea eficientă a forței de muncă (Simpozion)*, Galați, 1982, p. 77—82.

²¹³ Arh. St. Timișoara, Fond Ținutul Timiș, dos. Nr. 40/1940, f. 12.

²¹⁴ Dan Popescu, *Aspecte privind situația și lupta metalurgiștilor din Valea Bistrei în anii 1937—1939*, în *Studii și articole de istorie*, 1967, X, p. 108.

²¹⁵ Arh. Min. Muncii, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 1282/1939.

²¹⁶ Arh. St. Timișoara, Fond Ținutul Timiș, dos. Nr. 37/1940, f. 21.

și Nădrag, după atîția ani de insistențe zadarnice, a reprezentat un succes de seamă pentru muncitori. Contractul colectiv, valabil pînă la 1 martie 1941, conștința o seamă de cuceriri importante ale lucrătorilor: timpul de muncă de 8 ore zilnic, mărirea salariilor cu 10—18%, plata majorată a orelor muncite suplimentar, acordarea de combustibil la preț convenabil, concedii plătite, introducerea unor măsuri de igienă și siguranță — inclusiv de băi și dușuri — în întreprinderi²¹⁷.

La scurt timp după aceasta a fost încheiat contractul colectiv al minerilor de la Teliuc, valabil pe perioada 1 mai 1940 — 1 mai 1941. Convenția prevedea mărirea salariilor cu 15%, muncă de 8 ore pe zi, plata orelor suplimentare cu un spor de cel puțin 25%, concedii de odihnă, distribuirea unor articole de primă necesitate la preț favorabil etc.²¹⁸

Dar, în lunile următoare, situația social-economică s-a înrăutățit, climatul politic intern și extern de asemenea. Dictatul de la Viena, instaurarea dictaturii militaro-fasciste, introducerea legislației fasciste a muncii, toate au generat condiții nefavorabile pentru desfășurarea în continuare a luptelor revendicative ale muncitorimii. Sub conducerea comuniștilor, muncitorimea din întreprinderile societății T.N.C., la fel ca întregul proletariat român, a continuat să lupte și în anii următori împotriva exploatării capitaliste, a dictaturii fasciste, a dezmembrării țării și a războiului.

LUDOVIC BATHORY

WORKERS AT TITAN—NADRAG—CALAN WORKS STRUGGLING FOR POLITICAL RIGHTS AND IMPROVEMENT OF SOCIAL AND ECONOMIC SITUATION (1919—1940) (II)

(Abstract)

The worsening of the economic situation in the years 1930—1931 brought about dismissals and the reduction of the working day, as well as of the wages at Titan—Nădrag—Călan Works. In 1931 the owners succeeded in cancelling the system of collective agreement in Călan, too. Starting with 1932 TNC-Works embarked upon large investments extending their activity and diminishing unemployment. However, the reduction of wages continued until 1934.

Beginning with 1934 the workers' revendication movement gets stronger. Co-ordinated actions in all the enterprises of TNC-Works are in view. Trade-union organizations, where communists and social-democrats closely co-operate, consolidate their activity. The workers aim at better wages, as well as at reintroduction of collective agreements. Consequently, between 1937—1939 strikes were organized, especially in Ferdinand. In 1940 the owners could not stop increasing the wages and drawing up a collective agreement in Ferdinand and Nădrag, which represented an important success for the workers.

²¹⁷ *Contractele colective de muncă, 1940, p. 50—51.*

²¹⁸ Arh. Min. Sănătății, Fond Direcția Muncii, dos. Nr. 958/1940, f. 86.